

mentació de *forca* com a instrument agrícola, fóra fàcil de trobar-ne des dels orígens: *AlcM* n'assenyala un cas en un doc. de 1373 i en el *DAG*. la trobem en inventaris de Vic: «una *fforcha* de ferre de tres forcons, ab son mànech», a. 1413 (s. v. *forcó*), «una *forqua* de payer gran», a. 1427. «Pres lo marit, / --- / com fan l'esclau / lo tracten, manen / --- / e menys lo prehen / que un fesol / --- / rient-se-n canten, / axí-n fan d'ell / com d'un moxell / d'estopa grossa; / fan de sa bossa / ample crivell, / arer, garbell, / *forca* e pala», JRoig (*Spill*, 541); «*forca* de dos po<1>legons: furca; *forca* per girar lo blat: furcilla», 1507, Busa-N. (C-VIII-4.36).

No ens toca a nosaltres fer la història de l'instrument. Recordem només que, al principi, la forca patibulària havia consistit en una veritable forca de dos pollegons o forcons, plantada verticalment, i que entre els dos forcons subjectaven el cap del condemnat amb un travesser, veg. els gravats que dóna H. Sperber d'aqueixes forques primitives en *W. u. S.* vi, 42. Quant a la forca agrícola serà valuós de fer-ne una monografia d'història ergològica a Catalunya, on la fabricació n'ha tingut particular descabdellament, terra de les magnífiques forques de lledoner, fusta alhora flexible i consistent a l'extrem, que s'hi havien elaborat en grans centres tradicionals, encara no del tot decadents, com el famosíssim d'Alentorn (Segre Mitjà, vora Artesa), i en les velles indústries torneres de Sta. Coloma de Queralt, etc. Les de fusta s'usen sobretot per remenar el farratge, les de ferro especialment per als fems (Tor de Vall Ferrera, 1932). En els Pirineus gascons (i no sé si això no s'ha estès fins a l'Aran i àdhuc el Pallars) s'havia usat una espècie de forca (d'obra si no m'enganyo) per marcar partions: *hourque termiere* «on l'appelle ainsi parce que de chaque côté les pics se dressent [o s'apuntent, «s'agusen»] comme les pointes d'une fourche» ens explica el bigordà Camelat en el gloss. del seu poema *Beline* (p. 9).

DERIV.: *Forcar-se* [Lacav.]. *Forcat* part. tot seguit convertit en adj.: un *aradre forcat*, un arbre *forcat* (Areu de Vall Ferrera, 1933), un camí o riu o altre accident topogràfic *forcat*: 1 lo *Fener forcat* (Isavarre), la Comella *furkàda* (Lavansa), Terra-*forçada* (partida de Saorra); l'antiguitat d'això es nota perquè en el Pall. Superior apareix amb fonètica pre-catalana: *Bedro-forkádo* Borén (1964). Aviat això degué substantivar-se: en terra val. *aradre forcat* es redueix a un *forcat* subst. m. («temo furcatus», OPou, *TbPu.*, 82), mot que Renat assenyala com dels típicament valencians i estranys al Princ. («El Camí», 14-iv-34), «arada que en lloc d'espigó té dos braços» (Sueca, *BDLC* XII, 300); «és el tipus d'aladre més general a València: una arada de dos braços en forma de forca, per a un sol animal», EValor (c. 1950); està tan generalitzat a la Ribera, que allà quasi ha eliminat l'ús d'*aladre* J. G. M. (c. 1955); sento *forkát* com a denominació d'"arada en general" a Miramar de Gandia, a Estubeny (on m'hi detallen, com a parts essencials, «la *kaméta*» i «els *timóns*», que és el nom que donen als dos «braços» al·ludits per l'informador de Sueca), 1962.

Una substantivació paral·lela s'ha produït en altres

aplicacions semàntiques: a) topogràfica: *al furkát* pot ser allà on s'ajunten dos sots o barrancs (Riells de Montseny, 1964), allà on s'ajunten dos camins: «Planamissels és en lo *forkát* dels camins de Durro i Barruera», Boí, 1973; «a cap d'any i dia s'han de trobar a hostal de tres camins (*forcat*)» explicant un tros inèdit d'una rondalla d'Alcover (F. de B. Moll, *Homen. a E. Serra Ràfols*, p. 44); b) lo *furkát* o *forkát* m. 'enforcadura de l'arbre' a Tor i a Cardós (1932-4); i d'ací: 'tronc d'uns 12 pams de llarg i d'un gruix prou ample per resistir la feina i ser manejat per un sol home: acaba en forca poc oberta; posant-lo horitzontal i recolzant per l'altre extrem pot servir per serrar fusta d'alzina al bosc', *CostManc.* I, 133. *Forcada* f. 'indret on un riu es bifurca en dos braços deixant una illeta al mig', 'aquesta illeta' pall. (Tavaskan, 1934); *forca-dell* (top.), *forcadella*, *forcadet*. + *Forcant* 'entreforc de torrents' pall.: «Lo *Forkán* des Llaus» és un paratge important a la Selva de Sellui, on conflueixen dues grosses barrancades («llaus»), 1957.

Forc significà originàriament 'bifurcació, lloc on se separen dos brancs, o cosa separada en aquesta forma'; d'on: A) parlant d'una cosa de forma lineal o troncal: a) un vegetal, pall.: *els fórks* d'un arbre (els dos brancs en què es parteix un vegetal) (dit d'un arbre forcat, Farrera de Pallars, 1933); b) un accident topogràfic: es troba en forma catalana a Taüll (*es fórks* = Ginebrell + Torllussà) i existí en el pre-català de la vall, com sigui que hi diuen lo *fórko* per una 'bifurcació d'un corrent d'aigua' (Barruera, 1953); i això es continuava a l'O. pels dos vessants pirinencs: amb fonètica aragonesa *fúrko* sing./*fórkos* pl. (amb la coneguda metafonia causada per les terminacions ll. -u/os) a l'Alta Vall de Broto per a un forcall o enforcament de camins o barrancs: *Furco Redondo*, *Furco de las Catalinas*, *F. de las Tovas*, però hi ha un altre indret que en diuen *Los Fórkos*, i és encara plenament apel·latiu: «en alto hay un *fúrko* que le dicen *O Furco Redondo*» (Torla-Ordesa, 1965); és també oc. ant. per a «bifurcacion de chemins» (*PDPF*), sobretot gascò ant. *forc*, que avui es pronuncia ja sense vacil·lació *húrk*; és molt freqüent en l'antiga documentació bernesca (docs. de 1359-1479) per a una bifurcació de barrancs o rius, i de vegades també per a un barranquet afluent.²

B) 'trenat d'alls o cebes, compost de dues cames unides per un cap', ja documentat a mj. S. XIII, en la Lleuda de Perpinyà (que és d'aquest temps, si bé en còpia de 1295) on es preceptua el que s'ha de pagar de dret d'entrada dels diferents productes: per cada saumada de cebes, un forc de cebes, però en temps de mercat dos forcs: «de qualibet saumata de lenya --- unam asclam ---, de cepis un *forc*, et in nundinis 2 *furcos* ---; tempore nundinarum Perpiniani --- de qualibet saumata de cepis, duos *forcx*, unum parvum et alium magnum; de qualibet muliere onerata de cepis, unum *forc*, ---» (RLR IV, 368).

Amb aquest significat la paraula s'havia estès a la llengua d'oc antiga (*PDPF*), almenys a l'Aude, on *forc d'albs* ja apareix en una ordenança de Limós del se-